ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658:338.2

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.60-12>

Атамась Г.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри транспортних технологій та менеджменту
Одеська державна академія технічного регулювання та якості

Згадова Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри транспортних технологій та менеджменту
Одеська державна академія технічного регулювання та якості

Губко В.І.

здобувач
Міжнародний університет бізнесу і права

Atamas Galina

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economics and Management
Odessa State Academy of Technical Regulation and Quality

Zgadova Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economics and Management
Odesa State Academy of Technical Regulation and Quality

Gubko Vitaliy

Applicant
International University of Business and Law

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Атамась Г.П., Згадова Н.С., Губко В.І. Аналітична оцінка фінансових результатів діяльності підприємств Одеської області. Стаття присвячена дослідженню змісту фінансового результату, визначенню його місця та ролі в економічному розвитку господарської діяльності промислових підприємств. Показано джерела для проведення аналізу фінансових результатів: дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства, порядок формування яких регламентують національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Проаналізовано значущість показника фінансового результату господарюючого суб'єкта для оцінки діяльності всіх видів підприємств Одеської області. В умовах ринкових перетворень в економіці країни вивчено питання узагальнення інформації про фінансові результати підприємств, досліджено підходи щодо проведення економічного аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Об'єктивна оцінка показників діяльності дає можливість оцінити ефективність та результативність підприємства, а також визначити основні джерела його фінансування. Проведено дослідження, як особливості оцінки факторів впливають на зміну фінансових результатів підприємства. Такі дані необхідні для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Ключові слова: підприємство, фінансовий результат, прибуток, збиток, економічний розвиток, ефективність.

Атамась Г.П., Згадова Н.С., Губко В.І. Аналитическая оценка финансовых результатов деятельности предприятий Одесской области. Статья посвящена исследованию сущности финансового результата, определению его места и роли в экономическом развитии хозяйственной деятельности промышленных предприятий. Показаны источники для проведения анализа финансовых результатов: данные бухгалтерского учета и финансовой отчетности предприятия, порядок формирования которых регламентируют национальные положения (стандарты) бухгалтерского учета. Проанализирована значимость показателя финансового результата хозяйствующего субъекта для оценки деятельности всех видов предприятий Одесской области. В условиях рыночных преобразований в экономике страны изучен вопрос обобщения информации о финансовых результатах предприятий, исследованы подходы по проведению экономического анализа

финансовых результатов деятельности предприятия. Объективная оценка показателей деятельности дает возможность оценить эффективность и результативность предприятия, а также определить основные источники его финансирования. Проведены исследования, как особенности существующих факторов влияют на изменение финансовых результатов предприятия. Такие данные необходимы для принятия обоснованных управленческих решений.

Ключевые слова: предприятие, финансовый результат, прибыль, убыток, экономическое развитие, эффективность.

Atamas Galina, Zgadova Natalia, Gubko Vitaliy. Analytical assessment of financial results of enterprises of Odessa region. The article is devoted to the study of the content of the financial result, determining its place and role in the economic development of economic activity of industrial enterprises. The sources for the analysis of financial results are shown: data of accounting and financial reporting of the enterprise, the order of formation of which is regulated by national provisions (standards) of accounting. The significance of the indicator of the financial result of the economic entity for the assessment of the activity of all types of enterprises of Odessa region is analyzed. In the conditions of market transformations in the economy of the country the question of generalization of the information on financial results of the enterprises is studied, approaches concerning carrying out the economic analysis of financial results of activity of the enterprise are investigated. An objective assessment of performance indicators makes it possible to assess the efficiency and effectiveness of the enterprise, as well as to determine the main sources of its funding. A study was conducted on how the features of factor assessment affect the change in the financial results of the enterprise. Such data are necessary for making informed management decisions. Many works of scientists are devoted to the study of the formation and use of financial results of economic entities. The financial result is the profit or loss that an entity receives as a result of its operations. The economic category of "financial results of enterprises" is not sustainable and is developing in parallel with management processes, requiring today some practical expression. The leading role of financial results (profit) is that they strengthen the state budget, contribute to investment attractiveness, business activity of enterprises in the production and financial spheres. Therefore, both enterprises and the state are interested in the growth of financial results of economic entities (profits). The problem of more in-depth study of the essence, formation and use of financial results and its impact on the sustainable economic development of modern enterprises will be the subject of further research.

Key words: enterprise, financial result, profit, loss, economic development, efficiency.

Постановка проблеми. Економічна категорія «фінансові результати підприємств» не є сталою і розвивається паралельно з управлінськими процесами, потребуючи сьогодні певного практичного вираження. Провідна роль фінансових результатів (прибуток) полягає в тому, що вони забезпечують зміцнення бюджету держави, сприяють інвестиційній привабливості, діловій активності підприємств у виробничій і фінансовій сферах. Тому у зростанні фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання (прибутку) зацікавлені як підприємства, так і держава.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням формування та використання фінансових результатів суб'єктів господарювання присвячено багато праць науковців. Різні погляди на цю проблему широко висвітлені у працях таких учених, як Ф.Ф. Бутинець, М.Д. Білик, Г.В. Савицька, К. Безверхий, С. Голов, В. Жук, Т. Кучеренко, Є.Ю. Мних, В. Мочерний та інші. Але окремі аспекти аналітичної оцінки фінансових результатів суб'єктів господарювання на регіональному рівні потребують подальших досліджень.

Формулювання завдання дослідження. Обґрунтування теоретичних положень та науково-прикладних рекомендацій щодо фінансових результатів сучасних підприємств в умовах ринкових перетворень.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий результат – це прибуток або збиток, який отримує господарюючий суб'єкт внаслідок своєї діяльності. Як бачимо, поняття фінансового результату тісно пов'язане з поняттями прибутків та збитків. Вважається, що прибуток є синонімом фінансового результату. Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, удосконалення його

техніко-технологічної бази, забезпечення всіх форм інвестування. Вся діяльність підприємства спрямовується на те, щоб забезпечити зростання прибутку або принаймні його стабілізацію на певному рівні [1, с. 76].

Необхідно також зазначити, що прибуток є основним захисним механізмом, який захищає підприємство від загрози банкрутства. Хоча загроза банкрутства є і в умовах прибуткової діяльності підприємства, але підприємство набагато швидше виходить із кризового стану за високого потенціалу генерування прибутку. За рахунок капіталізації отриманого прибутку може бути швидко збільшена частка високоліквідних активів, тобто відновлена платоспроможність; збільшена частка власного капіталу за відповідного зниження обсягу залучених засобів, тобто підвищена фінансова стійкість; сформовані відповідні резервні фінансові фонди.

Економічний інтерес підприємства знаходить своє узагальнення в обсязі прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства і використовується для вирішення виробничих і соціальних завдань його розвитку. Економічний інтерес робітників підприємства пов'язаний передусім із розміром прибутку, який спрямовується на матеріальне заохочення, соціальні виплати та соціальний розвиток. Власника підприємства цікавить насамперед розмір фондів виплати дивідендів, а отже, та частина прибутку, котра пов'язана з виробничим розвитком, а відповідно – приростом капіталу підприємства.

Для того, щоб більш повно розкрити сутність фінансових результатів, необхідно розглянути, як його зміст трактується провідними вченими-економістами.

Дефініція «фінансовий результат» розглядається науковцями по-різному, однак зміст цих визначень однаковий.

Так, на думку О. Фальченко, фінансовий результат – це економічний підсумок виробничої діяльності господарюючих суб'єктів, виражений у вартісній (грошовій) формі [2, с. 39]. Інші вважають, що фінансовий результат – це приріст або зменшення капіталу організації в процесі фінансово-господарської діяльності за звітний період, який виражається у формі загального прибутку або збитку [3, с. 47].

Найчастіше фінансовий результат суб'єкта господарювання визначається як прибуток від реалізації готової продукції, тоді як до фінансових результатів включають ще й доходи від інших реалізацій та поза-реалізаційні доходи. Фінансовий результат підприємства здебільшого отожднюють із прибутком, проте це не завжди коректно, оскільки можливі випадки, коли підприємство працює збитково.

Визначення поняття «збиток» у спеціальній літературі трапляється досить рідко. Наприклад, С.В. Мочерний визначає збитки як кошти, які безповоротно витрачені суб'єктами господарювання. До них належать насамперед збитки у процесі виробництва, виконання робіт, надання послуг, реалізації продукції та інших матеріальних цінностей; наднормативні витрати в операціях із тарою, транспортування товарів, матеріалів, використання холодильного устаткування; витрати, пов'язані з утриманням виробничих потужностей, термін здачі в експлуатацію яких давно минув, а також об'єктів культурно-побутового призначення та інших складових частин соціальної інфраструктури; збитки від стихійного лиха і штрафні санкції за порушення правил екологічної безпеки; витрати на експлуатацію житлово-комунального господарства; збитки від списання коштів, які пов'язані з різними нестачами [4, с. 368].

Збиток – це своєрідний антипод прибутку, і порядок його формування нічим не відрізняється від позитивного результату діяльності, тобто збиток також знаходиться як різниця доходів та витрат діяльності господарюючого суб'єкта, тільки результат матиме від'ємне значення [5, с. 112].

Отже, узагальнюючи всі розглянуті визначення, слід зазначити, що фінансовий результат – це результат діяльності суб'єктів господарювання, що визначається як різниця між сумами доходів та відповідних їм витрат, виражена в абсолютних показниках прибутку (збитку).

У вітчизняній практиці алгоритм визначення фінансових результатів для середніх і великих підприємств передбачено НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [6]. Відповідно до НП(С)БО 1 (ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» можна розрахувати такі показники фінансового результату суб'єкта господарювання, як валовий прибуток; прибуток (збиток) від операційної діяльності; прибуток (збиток) до оподаткування; чистий прибуток (збиток). Розмір цих показників визначається таким чином:

- валовий прибуток – різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);

- прибуток (збиток) від операційної діяльності – визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних, витрат, витрат на збут та інших операційних витрат;

- прибуток (збиток) до оподаткування – визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків);

- чистий прибуток (збиток) – розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування.

Використовуючи інформацію Статистичного щорічника Одеської області, наведемо динаміку одного з ключових показників фінансового результату діяльності підприємств – прибутку (збитку) до оподаткування за всіма видами суб'єктів господарювання Одеської області (табл. 1).

Із даних, наведених у таблиці 1, можна зробити висновок, що в 2018 р. проти 2005 р. фінансові результати підприємств зросли у 6,3 раза. За період із 2016 р. до 2018 р. ситуація, що склалася на підприємствах Одещини, була неоднозначною. У 2016 році збитки становили 1024,6 млн грн., а у 2017 році цей же показник опинився на рівні 6793,2 млн грн., тобто господарюючі суб'єкти працювали з прибутком, а щодо звітного 2018 року він подвоївся. Для кращого розуміння ситуації наведемо більш детальний аналіз підприємств, які отримали прибутки та збитки до оподаткування за аналогічний період (табл. 2).

За даними, наведеними у табл. 2, спостерігаємо позитивну тенденцію до збільшення прибутків до оподаткування, порівнюючи показники 2018 р. з 2005 р., 2010 р. та 2016 р. це позитивно, але протягом аналізованого періоду підприємства Одещини отримували як збиток, так і прибуток. Тому загальний фінансовий результат був від'ємним у 2010 р. та 2016 р., тобто суми збитків за ці роки були значно більшими за прибутки. У 2017–2018 рр. підприємства Одещини отримали загальний фінансовий результат, який був додатним. Тому і частка підприємств, які одержують збитки, з року в рік зменшується. Зменшення рівня частки підприємств, які одержали збиток, у загальній чисельності підприємств у 2018 р. щодо рівня 2005 р. становило 13,6 пункту. Така динаміка вважається позитивною. Але функціонування понад 23% збиткових підприємств створює негативне уявлення про стан економіки регіону. Як показує практика, тільки позитивний фінансовий результат в умовах ринку може забезпечити стійкий розвиток підприємства, зростання рівня його самофінансування на інноваційній основі.

Висновки. Узагальнюючи наші дослідження, треба сказати таке. Фінансовий результат є досить складною та багатовимірною категорією. Величина фінансового результату є базисом, який не лише забезпечує життєздатність суб'єкта господарювання, а й відображає рівень результативності, прибутковості господарської діяльності, можливості кількісного зростання основних економічних показників (обсягу виробництва й реалізації, продуктивності праці) та характеризує потенціал стійкого розвитку підприємства.

Величина фінансового результату до оподаткування підприємств Одещини за період 2005–2018 рр. має тенденцію до збільшення, але поряд із цим є понад 23% (2018 р.) збиткових підприємств. Збитковим підприємствам треба уважніше ставитися до економіки своїх підприємств та активно використовувати всі інструменти у підвищенні показників фінансового результату господарювання в умовах ринкових перетворень.

Проблема більш поглибленого вивчення сутності, формування та використання фінансового результату і його вплив на забезпечення стійкого економічного розвитку сучасних підприємств стануть об'єктом подальших досліджень.

Таблиця 1

Динаміка фінансових результатів до оподаткування всіх видів діяльності підприємств Одеської області

	2005 р.	2010 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. у % до		
						2005	2010	2016
Одеська область – всього, млн грн.	2244,5	-262,6	-1024,6	6793,2	14074,8	у 6,3 р	х	х
у т.ч. м. Одеса	1085,5	-1033,4	-1626,8	2027,9	6235,8	у 5,7 р	х	х
м. Балта	х	х	-145,4	-54,0	40,7	х	х	х
м. Білгород-Дністровський	16,9	44,2	77,2	-195,0	-166,3	х	х	х
м. Біляївка	х	х	27,2	23,7	29,0	х	х	106,6
м. Ізмаїл	20,6	51,7	335,8	219,2	161,9	у 7,9 р	3,1 р	48,2
м. Чорноморськ	59,0	-30,4	-3135,6	-701,8	169,8	у 2,9 р	х	х
м. Подільськ	0,8	-1,9	11,6	22,0	23,1	у 28 р	х	у 1,9 р
м. Теплодар	-3,1	-5,2	-2,4	-0,8	-19,1	х	х	х
м. Южне	747,7	432,1	-1549,4	-289,4	-121,7	х	х	х

Джерело: складено за даними Головного управління статистики в Одеській області

Таблиця 2

Динаміка прибутку та збитку до оподаткування всіх видів діяльності підприємств Одеської області

	2005 р.	2010 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. у % до		
						2005	2010	2016
Фінансовий результат до оподаткування, всього, млн грн	2244,5	-262,6	-1024,6	6793,2	14074,8	у 6,3 р	х	х
з них одержано:								
- прибутку (+) до оподаткування, млн грн.	3114,5	5556,5	18097,2	19713,4	20496,0	у 6,6 р	3,4 р	113,3
- збитку (-) до оподаткування, млн грн.	870	5819,1	19121,8	12920,2	6421,2	у 7,3 р	110,3	33,6
Частка підприємств, які одержали збиток, у загальній чисельності підприємств, %	37,4	43,1	23,9	24,4	23,8	х	х	х

Джерело: складено за даними Головного управління статистики в Одеській області

Список використаних джерел:

1. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : «Хай-Тек Прес», 2013. 336 с.
2. Фальченко О.О. Особливості формування фінансових результатів. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2015. № 26. 36–45 с.
3. Афанасьєв Є.В. Моделювання фінансового ризику багатоцільових рішень в управлінні прибутковістю промислового підприємства. *Фінанси України*. 2012. № 3. 46–55 с.
4. Мочерний С.В. Економічний словник-довідник / за ред. д.е.н., проф. С.В. Мочерного. Київ: Феміна, 1995. 324 с.
5. Бондаренко Н.М., Кобиляцька К.Р. Теоретичні підходи до визначення сутності понять "прибуток" і "збиток". *Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Економіка*. 2013. № 7. 111–116 с.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1370326239541384> (дата звернення: 06.10.2020).
7. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області. URL: www.od.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 06.10.2020).

References:

1. Lytvyn B.M., Stelmakh M.V. (2013) Finansovyi analiz [Financial analysis]. Kyiv: «Khai-Tek Pres». (in Ukrainian)
2. Falchenko O.O. (2015) Osoblivosti formuvannya finansovih rezultativ [Features of formation of financial results]. *Visnik NTU «HPI»*, no. 26, pp. 36–45.
3. Afanasiev Ye.V. (2012) Modeliuvannya finansovoho ryzyku bahatotsilovykh rishen v upravlinni prybutkovistiu promyslovoho pidpryiemstva [Modeling of financial risk of multipurpose decisions in management of profitability of the industrial enterprise]. *Finansy Ukrainy*, no. 3, pp. 46–55.
4. Mochernyi S.V. (ed) (1995) Ekonomichnyi slovnyk-dovidnyk [Economic dictionary-reference book]. Kyiv: Femina.
5. Bondarenko N.M., Kobyliatska K.R. (2013) Teoretichni pidhodu do viznachennya sutnosti ponyat "prubutok" i "zbutok" [Theoretical approaches to defining the essence of the concepts "profit" and "loss"]. *Visnik Dnipropetrovskogo universitetu. Ser.: Ekonomika*, no. 7, pp. 111–116.
6. Nacionalne polozhennya (standart) buhgalterskogo obliku 1 «Zagalni vimogi do finansovoy zvitnosti»: zatverdzhene nakazom Ministerstva finansiv Ukrainu (07.02.2013), no. 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1370326239541384> (accessed 06 October 2020).
7. Ofitsiyniy sait Golovnoho upravlinnya statystuku v Odeskiy oblasti. URL: www.od.ukrstat.gov.ua (accessed 06 October 2020).